

SORUMLULUK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

Sorumluluk kısaca, "Bireyin uyum sağlaması, üzerine düşen görevleri yerine getirmesi ve kendine ait bir olayın başkaları üzerindeki etkilerinin sonuçlarını üstlenmesi, başkalarının haklarına saygı göstermesi ve kendi davranışının sonuçlarına sahip çıkabilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Sorumluluk sahibi çocuklar; kendi kararlarını verebilen, karar alırken ellerindeki kaynakları kullanabilen, değer yargılarını gözetken, bağımsız davranabilen, kendine güvenli, başkalarının haklarını çiğnemediği kendi ihtiyaçlarının karşılayabilen çocuklardır. Yaptığı işi sonuna kadar götüren ve yapmakta olduğu bir davranışın olası sonuçlarına katlanmayı göze alan çocuğa sorumlu çocuk olarak bakabiliriz.

Sorumluluğu öğrenmek de tıpkı diğer becerileri öğrenmek gibidir. Çocuk ne kadar çok denerse bu konuda o kadar çok başarılı olur. Çocuğun kendi kendini yöneten, yüksek benlik saygısına sahip, doyumlu bir birey olarak gelişmesi, büyük ölçüde ona sağlanan fırsatlara ve ebeveyn yaklaşımına bağlıdır.

Koruyucu ebeveyn yaklaşımı, çocuğun bağımsızlık ve sorumluluk hissetmesini engeller. Ebeveynler iyi niyetle yaklaştıklarını düşünerek çocukları için her şeyi yapmaları gerektiğine inanırlar ve onların bütün yaptıklarından kendilerini sorumlu hissederler. Yemeğinden giyimine, ev ödevlerinden hobi ve arkadaş seçimlerine kadar, çocuk adına her şeye karar verirler. Çünkü onlara göre çocukların davranışları kendi anne babalıklarının yeterliliğini yansıtır. Fakat çocuklarını bütün sonuçlardan korudukları için onların öz güvenlerini ve bağımsızlıklarını yok edebilirler. Bir başka aile tutumu olan destekleyici yaklaşım, çocuğun sınırlar içinde karar vermesine ve bu kararların sorumluluğunu taşımasına olanak tanır. Bu yöntem, sorumluluk almayı içeren bir yaklaşımdır. Aynı zamanda öz disiplini, yani kendi kendini yönlendirme yeteneğini geliştirir. Bu tutumu benimseyen aileler, evdeki işler konusunda çocuktan yardım belediklerini açıkça belirtirler. Böylece başlangıçta çocuğun acemice yapacağı bu işler, daha sonra deneyime ve sorumluluğa dönüşecektir. Bu nedenle iki buçuk yaşından başlayarak dökme saça da olsa çocuğun çorbasını kendi başına içmesine fırsat vermek, kendi odasında kendi yatağında yatmasına ortam hazırlamak, sofrayı hazırlama, alışveriş, araba temizliği gibi konularda onun yardımını beklemek, "sorumluluk" konusunda çocuğu cesaretlendirici ve destekleyici bir ortam sağlar. Bu ortam, çocuğun kendi kendine yetmesine ve kendini yönetmesine fırsat vereceğinden onun kendine olan güvenini de artıracaktır.

Çocuğunuzun öncelikle evde bazı sorumluluklar üstlenerek sorumluluk bilincinin gelişmesi, onun okul ile ilgili sorumluluklarını da daha kolay üstlenmesine ve karşılaşılabileceği sorunlarla baş edebilmesine yardımcı olacaktır.

Çocuğun yaşı ne olursa olsun sorumluluk almayı öğrenmenin anlamı, şu üç alanda kabul edilebilir davranışlar gösterebilmektir:

- Kurallara uymak,
- Sağduyu kullanmak,
- Tercihlerin ya da seçimlerin sonucuna katlanmak

Ancak sorumluluk, başkalarının söylediği her şeyi yerine getirme olarak düşünülmemelidir. Ebeveyninin, öğretmeninin ya da çevrenizdeki herhangi birinin söylediklerini yerine getiren çocuğa sorumlu çocuk gözüyle bakamayız. Bu şekilde davranan çocuk, gerektiğinde öncelik vermesi gereken konuların ayrımını yapamaz. Örn: Ertesi gün dersi varken, arkadaşı çağırdı diye gezmeye giden çocuk sorumlu değildir.

Çocukta Sorumluluk Bilinci Nasıl Kazandırılır?

Çocuğumuzdan beklentilerimizin gerçekleşmesi durumuna göre onun sorumluluklarını öğrendiğini ya da öğrenmediğini düşünürüz. Her ebeveynin farklı beklentileri olacaktır. Her çocuk aynı zamanda, aynı sorumluluğu alamaz. Çocukların kişilik özellikleri, fiziksel yapıları dikkate alınmalıdır. Burada önemli olan çocukların kendi işini yaparken engellenmemesidir. Koruyucu anne-babalar bebeklikten itibaren “O yiyemez, çocuktur”, “O giyemez çocuktur” deyip çocuğun her işini kendileri yaparlar, ilköğretim çağına gelindiğinde okul çantasını hazırlama işi bile annenin görevidir. Bazılarının bunu abartarak ev ödevlerini bile yaptığı görülür. Sık sık görürüz; bir soru sorulduğunda çocuğun yerine cevap vermeye kalkan anne-babaları. İşte bu ve benzeri davranışlar çocukta sorumluluk duygusu ve kişilik gelişimini olumsuz etkileyen ebeveyn tutumlarıdır.

Her ihtiyacı anne-baba tarafından karşılanan, devamlı neyi nerede ve nasıl yapacağı kendisine hatırlatılan, yanlış yaptığında azarlanan ve kınanan çocuklar, gölge bir kişiliğe sahiptir. Anne babaya sormadan bir iş yapmayı tercih etmezler, kendilerine güvenlerini kaybedebilirler. Karşılaştıkları bir problemi çözmekte güçlük çekebilirler. Böyle çocuklarda okul korkusu çok yaygındır, okula uyum sağlamakta zorluk çekebilirler. Duygularını, tepkilerini rahatça ifade etmesine, gerektiğinde ‘hayır’ demesine izin verilmeyen çocuklarda bağımsız bir kişilik gelişmediği için sorumluluk duygusu kazanmakta da zorlanırlar. “O daha çocuk, kendi başına karar veremez.”, “Onun için doğru olanı yapıyoruz.”, “Hayır, öyle demek istemiyorsun.”, “O zayıf alıyor, ben üzülüyorum.” cümleleri sıklıkla kaçınılması gereken cümlelerdir.

Değişik Yaş Gruplarındaki Çocukların Alabilecekleri Sorumluluklar

İki ve Üç Yaş Çocuklarının Alabilecekleri Sorumluluklar

- ▶ Oyuncakları toplamak ve onları yerlerine koymak,
- ▶ Kitap ve dergileri gerekli yerlere koymak,

- ▶ Peçete, tabak ve çatal kaşıkları sofraya koymak (ama istenen biçimde olmayabilir),
- ▶ Bir şeyler yedikten sonra kendi kirli tabaklarını kaldırmak,
- ▶ Kendisiyle ilgili bazı durumlarla ilgili seçme imkanının sunulması sonucunda karar verme yeteneğinin gelişmesi,
- ▶ Sofranın toplanmasına yardımcı olmak,
- ▶ Yardımla giyinmek ve soyunmak.

Dört Yaş Çocuklarının Alabilecekleri Sorumluluklar

- ▶ Sofrayı kurmak,
- ▶ Oyun oynadıktan sonra oyuncaklarını veya kendine ait eşyaları yerlerine kaldırmak,
- ▶ Oyun oynarken nerede olacağını anne babasına söylemek,
- ▶ Toz alma gibi basit ev işlerinde yardımcı olmak,
- ▶ Bulaşık makinesinin doldurulmasına yardım etmek,
- ▶ Alışveriş dönüşü malzemelerin yerleştirilmesine yardımcı olmak,
- ▶ Alışveriş sırasında malzemelerin raflardan alınmasına yardımcı olmak,
- ▶ Basit bazı yiyeceklerin hazırlanmasına yardım etmek.

Beş Yaş Çocuklarının Alabilecekleri Sorumluluklar

- ▶ Sofrayı, her şeyi yerli yerine koyarak hazırlamak,
- ▶ Yatakları düzeltmek ve odasını temizlemek,
- ▶ Basit bir kahvaltıyı hazırlamak,
- ▶ Yedikten sonra kirlilerini kendi başına kaldırmak,
- ▶ Giyeceklerini önerileri dikkate alarak seçmek ve kendi başına giyinmek,

- ▶ Kirli giyeceklerini sepete atmak,
- ▶ Telefona gerektiği şekilde cevap vermek,
- ▶ Ayakkabılarını bağlamayı öğrenmek,
- ▶ Kendi kendine hazırlanmak (saçını tarama).

SORUMLULUK KAZANDIRMADA ANNE BABAYA DÜŞEN GÖREVLER

- Çocuğunuz sizinle işbirliği yapsa da yapmasa da koşulsuz sevgi ve onay gösterin. Çocuğunuz her ne yaparsa yapsın ona değer verdiğinizi ve kabul ettiğinizi bilmesini sağlayın.
- Çocuğunuzun size bağımlı olduğunu düşünüyorsanız koruyucu tutumunuzu değiştirin.
- Sürekli sorumsuz davranan çocuklar anne babaları tarafından sorumlu davranmalarına izin verilmeyen çocuklardır.
- Çocuğunuzun kendi davranışlarının sorumluluğunu almasına ve iyi gitmeyen davranışlarını değiştirmesine fırsat verin.
- Çocuğunuzun yaşına uygun sorumluluklar listesi hazırlayın. Sorumluluğunu üstlenmek istediği işleri bu listeden seçmesine fırsat verin ve onun doğru kararlar verebileceğine olan güveninizi koruyun. Bu listeden seçim yapması konusunda onu zorlarsanız ya da yapacağı işleri siz seçerseniz sorumluluk duygusunu geliştirmeniz zorlaşır.
- Ev ile ilgili sorumlulukları çocuklarınız arasında paylaştırırken adil olun. Bunun en iyi yolu işlerin sırayla yapılmasıdır.
- Çocuğunuzun kırıp dökmesinin ve yaşadığı olumsuz deneyimlerin öğrenmenin gerekli şartı olduğunu unutmayın.
- Çocuğunuzun yaptığı yanlış seçimlerin (hayatını tehlikeye atmadıkça) sonuçlarını yaşamasına izin verin ki onlardan bazı dersler çıkarabilsin.
- Çocuğunuza yardım edeyim derken, onun sorumluluğunun gelişmesini engelleyebileceğinizi unutmayın. Eğer işin nasıl yapılabileceğini bilmiyorsa ona işin nasıl yapılacağını gösterin.
- Çocuğunuza uygun model oluşturun. Çünkü sorumluluk kazandırmak istediğiniz halde sizin sorumluluklarınızı yerine getirmemeniz onu olumsuz etkileyecektir. İşe yaramayan davranış, inanç ve tutumlarınızı değiştirmeye istekli olun.
- Çocuğunuz sorumluluklarını yerine getirmediği zaman ne gibi ceza veya yaptırımlarla karşılaşabileceğini söylemek yerine işini bitirdiğinde onu manevi yönden destekleyerek (aferin, çok güzel oldu, teşekkür ederim gibi) güven duygusunun ve sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlayın.

Çocuğunuzdan hiçbir zaman sizin kadar sorumlu olmasını beklemeyin.

